

СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ: СУТНІСТЬ ТА ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ

Шандар А.М., PhD ек., доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом

Козін М.В., здобувач вищої освіти магістерського рівня

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

Ризики супроводжують людину протягом всього життя. Вони можуть мати різні масштаби, торкатися певних видів діяльності, проявлятися як для окремої людини, групи людей, так і для населення планети в цілому. У широкому розумінні соціальні ризики можемо визначити як вид ризиків, які позначають подію чи явище, що має місце у соціальній сфері. Тобто це ризики, що пов'язані із природою людини (фізіологічні, поведінкові), взаємовідносинами між людьми (у сфері правопорядку), діяльністю людини (у сфері зайнятості) та інші.

Метою дослідження є поглиблення теоретичних знань щодо сутності та чинників впливу на соціальні ризики у сфері зайнятості. Вітчизняні дослідники також не полишили увагою проблематику соціальних ризиків у сфері зайнятості: Березіна С.Б. [1] виділила та систематизувала чинники впливу, Варіс І.О., Кравчук О.І., Рябоконь І.О. [2] проаналізували зміни на ринку праці, що відбулися під час війни, Надрага В.І. [3] представив ґрунтовну наукову працю щодо соціальних ризиків у сфері трудових відносин, Поплавська О.М. [4] дослідила ринок праці в контексті забезпечення соціальної безпеки.

У сфері зайнятості існує багато ризиків, серед яких: ризик безробіття, ризик тривалого безробіття, ризик травматизму, заборгованість із заробітної плати, зниження рівня реальної заробітної плати, трудові спори тощо. Динаміка ключових показників соціальних ризиків відображена у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка показників соціальних ризиків у сфері зайнятості в Україні, 2017–2021 рр.

Показник	2017	2018	2019	2020	2021
Рівень безробіття, % до робочої сили:					
у віці 15–70 років	9,5	8,8	8,2	9,5	9,9
у працездатному віці	9,9	9,1	8,6	9,9	10,3
Середня тривалість пошуку роботи, міс.	7	6	5	6	7
Рівень довготривалого безробіття, %	2,5	1,9	1,0	2,0	2,4
Заборгованість із заробітної плати на 1 січня, млн. грн	1791,0	2368,4	2645,1	3034,4	3136,7
Індекс реальної заробітної плати, %	119,1	112,5	109,8	107,4	110,5
Кількість трудових спорів протягом року, од	135	168	193	200	214

*дані подано без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя

Джерело: побудовано на основі [5]

Згідно статистичних даних за досліджуваний період рівень безробіття становить майже 9,6% населення у працездатному віці. Додамо, що спостерігається тенденція наявності вищого рівня безробіття у сільській місцевості, порівняно із містами. Таким чином показник у рази перевищує так званий природний рівень безробіття, що вважається нормальним у межах 2–3%. Наявні показники становлять загрозу національній безпеці країни і відносяться до класу небезпечні та критичні згідно Методичних рекомендацій визначення рівня національної безпеки [6].

За період 2017–2021 рр. людина витрачала на пошуки роботи від 5 (у 2019 р.) до 7 місяців (у 2017 та 2021 рр.). При цьому має місце ризик лишатися безробітним протягом тривалого часу: від 1 до 2,5%.

Індекс реальної заробітної плати характеризує зміни купівельної спроможності. Тобто через наявність інфляції його зростання є позитивним, що не можемо сказати про ситуацію, яка спостерігалася у 2014 р. (93,5%), 2015 р. (79,8%), коли індекс мав спадну тенденцію.

Зростання кількості трудових спорів свідчить про наявність негараздів у сфері соціально-трудова відносин, з одного боку, а також про можливість реалізувати право на відстоювання позиції (роботодавця чи працівника/ків), з іншого.

Зауважимо, що з початком 2022 р. ризик виробничого травматизму набув якісно нового характеру, оскільки почастішали нещасні випадки, спричинені воєнними діями.

Відмітимо, що чинник ризику – це певна рушійна сила, фактор, що має вплив на «поведінку» ризику, наприклад, на його виникнення, частоту чи силу дії. Чинники у соціально-економічній царині часом буває складно ідентифікувати, оскільки вони можуть взаємозалежати взаємодіяти один із одним. Які ж чинники можуть стати джерелом виникнення соціальних ризиків у сфері зайнятості, які було описано вище? Розглянемо деякі з них, використовуючи PESTLE-аналіз:

- політичні (необґрунтовані політичні дії у сфері праці, економіки, освіти та інші);
- економічні (рівень життя населення, зрушення в економіці, зниження попиту на професію, міграційні процеси, невідповідність попиту на ринку праці і ринку освітніх послуг, особливості господарської діяльності, невідповідність попиту і пропонування на ринку праці та інші);
- соціальні (поведінкові чинники, погіршення демографічної ситуації, соціальне напруження, статеву приналежність, стан здоров'я людини, рівень освіти та інші);
- технологічні (вивільнення робочих місць через впровадження інноваційно-комунікаційних технологій, застаріла техніка та технології тощо);
- правові (прийняття або відміна законодавчо-нормативних документів у сфері праці, соціального захисту, оподаткування тощо);
- навколишнього середовища (незадовільний стан навколишнього середовища, природні катаклізми, наслідки техногенних дій тощо).

Отже, у дослідженні було обґрунтовано перелік соціальних ризиків у сфері зайнятості населення. Аналіз статистичних даних досліджуваних ризиків показав наявність загроз для національної безпеки. Обґрунтовано чинники соціальних ризиків на основі використання PESTLE-аналізу. Подальші дослідження будуть стосуватися пошуку рішень та розробці заходів щодо мінімізації соціальних ризиків.

Список використаних джерел:

1. Березіна С.Б. Соціальні ризики: чинники та напрями мінімізація: дис. ... д.е.н. : 08.00.07 / Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України. Київ, 2019. 472 с.
2. Кравчук О.І., Варіс І.О., Рябоконт І.О. Соціальні ризики ринку праці під час війни в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 68. С. 199–207. DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure68-35>
3. Надріа В.І. Соціальні ризики у трудовій сфері: дис. ... д.е.н. : 08.00.07 / Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України. Київ, 2016. 472 с.
4. Поплавська О. М. Соціальна безпека: нові виміри в сучасному глобальному середовищі. *Галицький економічний вісник*. 2022. Том 75. № 2. С. 21–29. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.02.021

Одеса, 10 листопада 2023р.

5. Державна служба статистики України : офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України №1277 від 29.10.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>